

OPPIMISEN UUSI UTOPIA

Oppiminen tulisi nähdä osana ihmislajin eloonjäämistä

LIEKKI LEHTISALO (2002).
Tieto, oppiminen, sivistys. Avauksia ihmisen vuosisataan.
WSOY

Roman klubi julkaisi vuonna 1979 koulutusta ja globaaleja uhkia käsitelleen raportin *Oppimisen uudet haasteet* ("No limits to learning"). Raportti asetti tuoreella tavalla kyseenalaiseksi siihenastisen koulutuksen ja oppimisen lähtökohdat. Koulutus on ollut liian yksilökeskeistä ja takertunut vanhaan. Koulutus on toistanut jo sivuttuja kysymyksenasetteluja eikä ole kyennyt ennakoimaan tulevaisuutta. Niinpä yhteiskunnallisesti ja globaalisti tärkeimpien asioiden oppiminen on tapahtunut pääasiassa katastrofien kautta.

Roman klubin tutkijat vaativat ennakoivampaa ja innovatiivisempaa otetta oppimiseen.

Oppiminen tulisi nähdä ensisijassa yhteisöllisenä prosessina. Sen tulisi perustua laajaan ja tasa-arvoiseen osallistumiseen. Oppimisen tulisi kyetä ennakoimaan yhteiskunnallisesti ja globaalisesti tärkeimpiä uhkia ja ylittämään institutionaalisia ja kulttuurisia rajoja.

Suomessa opetusministeriön suunnittelupäällikkönä toiminut Liekki Lehtisalo on useissa kirjoissaan seurannut Roman Klubin raportin jalanjalkia. Hän on ehdottanut koulutukselle ja koulutuspoliittiselle keskustelulle laajempaa näkökulmaa. Koulutus ja oppiminen tulisi nähdä osana ihmislajin eloonjäämistä ja kestävästä kehitystä. Oppimispolitiikan tavoitteet tulisi yhdistää laajempiin sivistyksen ja kasvun pyrkimyksiin. Uusin kirja "Tieto, oppimien, sivistys" on eräänlainen

luova synteesi kirjoittajan pitkään kehittämistä näkemyksistä.

Oppiminen on Lehtisalolle avain ymmärtää yksilöiden ja yhteisöjen kehittymistä. Kaikkeen eteenpäinpyrkivään toimintaan liittyy oppimista. Yksilöiden lisäksi yritykset, yhteisöt ja jopa maailmanlaajuisesti ihmiskuntakin voivat oppia uusia ratkaisuja ja tarkastelutapoja. Oppimisen estäminen johtaa väistämättä tukahtumiseen ja katastrofeihin.

Oppimisen merkitykseen ei tulevaisuutta luotaavissa esityksissä ole tähän asti kiinnitetty paljonkaan huomiota. Yhteiskunnallisia ongelmia on käsitelty pääasiassa talouden, instituutioiden, valtasuhteiden, ideologioiden tai yksittäisten toimijoiden näkökulmasta. Radikaaleimmatkin esitykset ovat

jättäneet oppimisen näkökulman huomiotta. Niinpä esimerkiksi Olli Tammilehdon nelisen vuotta sitten julkaissama laaja synteesi globaalien ongelmien ratkaisuvaihtoehdoista (*Maailman tilan kootut selitykset*, Like 1998) ei mainitse oppimista lainkaan. Koulutukseen Tammilehto viittaa muutamalla rivillä ja tällöinkin pikemmin alistavana kuin vapauttavana mahdollisuutena.

Oppimisen unohtaminen pudottaa tarkasteluista keskeisimmän muutoksen voiman. Talouden kehittymistä, innovaatioita tai organisaatioiden menestystä ei voida tarkastella ottamatta huomioon oppimisen merkitystä. Lehtisalo esittääkin laajaan kirjallisuuteen pohjautuvan katsauksen oppimisen merkityksestä eri tasolla tapahtuvassa sosiaalisessa muutoksessa.

OPPIMINEN PARHAIMMILLAAN AVARTUMISTA

Oppiminen johtaa Lehtisalon mukaan parhaimmillaan avartumisen. Se avaa uusia kehittymisen ja kasvamisen reittejä. Tässä oppiminen yhtyy vanhaan sivistyksen päämäärään. Lehtisalo pudottaa kuitenkin sivistyksen käsitteen kulttuurin yläilmoista maan kamaralle. Sivistys on tietoihin, taitoihin, asenteisiin ja arvoihin perustuvaa kykyä vastata ajan ja elämisen muutosten paineisiin. Yksilöille sivistyminen johtaa elämäntaidon, elämänhallinnan karttumiseen. Organisaatioille ja yhteisölle se johdattaa oman tehtävän avarampaan hallintaan.

Oppimisen Lehtisalo pyrkii näkemään nykyisiä käsitteitä laajemmin. Hän ei ole tyytyväinen edes vallalla olevaan kon-

struktivistisiin oppimisenäkemyksiin. Oppiminen tulisi nähdä ajallisesti ja paikallisesti vielä laajemmin. Yksilön elämässä se on pitkäkestoisempaa kuin on ajateltu. Myös sen yhteydet sosiaaliseen ympäristöön ovat monipuolisemmat. Mitään uutta oppimisen teoriaa kirjassa ei kuitenkaan esitetä, mutta lukija saa tarkasteltavakseen monia osuvia kommentteja.

Lehtisalo loihtii näkyviin eräänlaisen globaalien oppimisen utopian. Oppimisen tulisi läpäistä yksilöiden elämä syntymästä kuolemaan. Myös yhteisöjen ja organisaatioiden kehittymisen tulisi olla oppimisen hallitsemaa. Poliittiset ohjelmat ja hallintorakenteet tulisi luoda oppimisen näkökulmasta. Onko tällä näkymällä mitään yhteyttä viime vuosisadan alun kansakunnan sivistämiseen? Lehtisalo vierastaa vanhan snellmanilaisen ajattelun korskeutta ja kaikkitietävyyttä. Uuden oppimisyhteiskunnan tulisi olla paljon osallistuvampi ja demokraattisempi.

Kirjoittajan loihtiman utopian toteutuminen saattaa olla vielä kaukana. Oppimista estää koko maailmanjärjestelmää ja yhteiskuntia läpäisevä hierarkisuus. Eriarvoisuus ehkäisee suurten väestöryhmien koulutusta varsinkin kehitysmaissa. Kehittyneissäkin maissa kehitys on kulkemassa huonompaan suuntaan. Suomessakin ollaan vanhasta yhtenäiskouluajatuksesta liukumassa sosiaalisesti etuoikeutettujen väestöryhmien kouluttamiseen. Kasvava määrä yrityksistä panostaa vain johtajiinsa ja vähät välittää tavallisten työntekijöidensä sivistyksellisistä tarpeista.

Merkittävänä esteenä ovat vääristynyt ajattelu- ja toiminta-

tavat. Taloudellista kasvua pidetään ensisijaisena tavoitteena kestäväen kehityksen sijaan. Kehitysmaat on alistettu kehittyneiden maiden halpatyövoiman ja raaka-aineiden tuottajiksi. Luontoa hyväksikäytetään globaaleista uhkista piittaamatta. Maapallon voimavaroja käytetään kehityksen asemesta silmittömään asevarusteluun. Koulutuksen alueella eliitin tarpeet sivuuttavat pyrkimykset sitkeän lukutaidottomuuden poistamiseksi.

UTOPIASTA TOTTA?

Miten oppimisen utopiaan päästäisiin? Lehtisalo panee toivoa uusille poliittisille ohjelmille. Tarvitaan uudenlaista elämänpolitiikkaa, työelämäpolitiikkaa, oppimispolitiikkaa. Kirjoittaja ei paljonkaan valota keiden toimesta uudet ohjelmat syntyvät ja ketkä ovat niitä vastustamassa. Tammilehdon esitykseen nähden Lehtisalo luottaa enemmän vaaleilla valittuihin poliittisiin instituutioihin ja hallintoon, mutta ei jätä uusia liikkeitä ja kansalaisyhteiskuntaakaan mainitsematta.

Lehtisaloon kirja jättää tulevan tarkastelun tehtäväksi ymmärtää paremmin yhteisöllisen oppimisen mekanismeja. Tutkimus on tähän asti keskittynyt pääasiassa yksilöllisen oppimisen selvittelyyn. Tiedetään melko vähän siitä, miten vähänkin laajemmat yhteisöt ja yhteiskunnat lopulta oppivat ja millä tavoin ne omaksuvat uusia tavoitteita, ajattelutapoja tai toiminnan muotoja. Vähäisempienkin ongelmien selvittämiseen on aiemmin perustettu tutkimusohjelmia- ja laitoksia.

Osmo Lampinen